

SAMOUPRAVNE INTERESNE ZAJEDNICE U KULTURI

Djelatnost kulture je relativno duže bila pod neposrednim utjecajem državnih organa, preko određenih budžetskih odbora, komisija i sličnih tijela i organa. Administrativno-birokratski način finansiranja kulture postavio je ovu izuzetno značajnu sferu društvenog života kao dio vlastitog standarda proizvođača, element potrošnje koji je potreban za reprodukciju radne snage. Osim toga, u tom periodu se nije uspostavio neposredni kontakt između stvaralaca u kulturi i radnog čovjeka kome su ta ostvarenja potrebna, te se zbog toga uloga posrednika mogla proširiti do samih pozicija vlasti i odlučivanja o raspodjeli akumuliranih sredstava na neadekvatan način. Time su, između ostalog, stvoreni uslovi za formiranje otuđenih centara moći koji podrazumijevaju i borbu za utjecaj i privilegije, a što društveno-političku situaciju čini izrazito kompleksnom. Posljedice ovog perioda svima su poznate. Mogli bismo ih ukratko karakterisati odsustvom utjecaja neposrednih proizvođača na sredstva koja izdvajaju za kulturu, iz čega proističe i nezadovoljavanje njihovih istinskih, odnosno društvenih potreba u kulturi.

Poslije Pisma druga Tita i donošenja novog Ustava organizovane snage socijalističke svijesti, predvođene Savezom komunista, povele su široku društvenu akciju daljeg i bržeg razvoja socijalističkog samoupravljanja, time i djelatnosti kulture unutar našeg društva, polazeći od odlučujuće uloge radničke klase u cjelini produkcionih odnosa. U tom socijalističkom samoupravnom preobražaju našeg društva, 1974. godine se počelo sa osnivanjem samoupravnih interesnih zajednica kulture sa ciljem da one postanu mjesto dogovora između realizatora kulturnih potreba i drugih dijelova udruženog rada,

te tako i vitalni subjekti demokratizacije odnosno u kulturi i opšteg područstvljavanja kulturne politike. Osnivanjem ovih samoupravnih interesnih zajednica stvarali su se bitni preduslovi za teorijsko i praktično artikuliranje kulture kao jednog od područja udruženog rada. To je povijesni novum koji temeljno mijenja odnos između kulture i države, individue i društva, ali istovremeno i iziskuje nove napore teorijske i praktične prirode u fundiranju takve kulturne politike koja bi afirmisala oblast kulture u smislu njenih identičnih samoupravnih prava i obaveza kao i u ostalim dijelovima udruženog rada.

Od doba u kojem je započelo samoupravno interesno organizovanje u kulturi dijeli nas kratak vremenski period, ali je on zato bogat iskustvima, postignutim rezultatima u delegatskom odlučivanju u kulturi i o kulturi, kao i spoznajama o pravcima daljeg razvoja kulture unutar političkog sistema socijalističkog samoupravljanja. Ta prva delegatska iskustva u kulturi imala su adekvatan izraz i u donošenju novih ili izmjeni i dopuni postojećih zakona koji regulišu cjelinu ili pojedine dijelove problematike kulture, kao i u svim dokumentima organizovanih socijalističkih snaga koji se odnose na ovu tematiku.

Dalje revolucionisanje društvenih odnosa, odnosno socijalistički samoupravni preobražaj našeg društva uslovio je i transformaciju samoupravnih interesnih zajednica kulture, zasnovanu na potrebi da radni ljudi i građani, organizovani u svojim osnovnim organizacijama udruženog rada i mjesnim zajednicama, postanu stvarni činioci kulturnog razvoja i odlučioi o potrošnji sredstava koja izdvajaju za zajedničke potrebe. U toj transformaciji su posebno mjesto zauzimala pitanja o formiranju osnovnih zajednica i jedinica, kao i pitanja o dograđivanju i obogaćivanju delegatskog sistema. Iskustva iz rada prvog mandata delegatskih tijela su, naime, pokazala da formiranje jedne delegacije za skupštine svih samoupravnih interesnih i društveno-političkih zajednica sužava delegatsku bazu i u znatnoj mjeri otežava ostvarivanje osnovnih intencija delegatskog sistema, ponajprije zbog opterećenosti delegata i njegove objektivno uslovljene nemogućnosti da valentno promisli o svim šarolikim pitanjima i problemima koja se pred njega postavljaju, niti da o tome traži mišljenje i stav svoje izborne baze, kao i da je obavještava o odlukama donesenim u skupštini samoupravne interesne zajednice.

U takvoj situaciji, kada je jedan delegat u prilici da odlučuje o mnoštvu problema iz svih djelatnosti iz kojih radni ljudi i građani svoje potrebe zadovoljavaju putem samoupravnih interesnih zajednica (a znamo koliko su kompleksni

i koliko stručnosti i idejno-političke obrazovanosti iziskuje rješavanje samo vitalnih pitanja iz oblasti kulture) normalno je bilo očekivati i konstatacije o samoupravnim interesnim zajednicama kao o „prerušanim” starim fondovima za kulturu, u kojima stručne službe ili pojedinci manipulišu društvenim sredstvima, privatizuju i poistovjećuju se sa određenom situacijom kulture i konkretnim institucijama kulture.

Prevazilaženje takve situacije pretpostavilo je jači angažman svih organizovanih socijalističkih snaga u usaglašavanju delegatskog odlučivanja u praksi sa suštinom delegatskih odnosa koji su teorijski dati, i to počevši već od normativne regulacije tog pitanja. Tako je novim izbornim zakonima i pravilima u našoj Republici ustanovljena obaveza izbora tzv. specijalizovane delegacije, ili njih više, za samoupravne interesne zajednice, u kojima je, obično, po jedan delegat zadužen za SIZ kulture, a unutar jedne delegacije osnovne organizacije udruženog rada ili mjesne zajednice, ili unutar zajedničke delegacije radnih zajednica koje nisu organizovane kao organizacije udruženog rada. Time se proširila delegatska, a tako i kadrovska osnova, i stvorene su normativne pretpostavke za učešće što šireg kruga radnih ljudi i građana u odlučivanju o kulturi i za kulturu. U tom cilju je i ustanovljen institut promjenljivog delegata čijom realizacijom se omogućuje da u radu skupština samoupravnih interesnih zajednica učestvuje veći broj članova delegacija, kao i kvalitetniji izbor delegata u pogledu stručnosti za rješavanje određenih pitanja koja se razmatraju u skupštinama.

S druge strane, Ustav i zakonski propisi koji regulišu tu problematiku, omogućavaju formiranje samoupravnih interesnih zajednica kulture na funkcionalnom i teritorijalnom principu, kao i SIZ i osnovne zajednice na nivou opštine kao primarnog stepena globalne društvene zajednice. Isto tako, omogućeno je formiranje jedinica samoupravnih interesnih zajednica oko pojedinih institucija kulture, mjesnih zajednica itd. Pošto je komuna primarna društveno-politička zajednica u kojoj radni ljudi i građani realizuju svoja prava i obaveze proistekle iz rada i života, to bi shodno tome i potrebe iz oblasti kulture trebalo prvenstveno u tom obliku društveno-političke zajednice da se realizuju, tim prije, što unutar ne radni ljudi i građani izdvajaju i daju sredstva za zajedničke potrebe. To znači da bi osnovni oblici samoupravnog interesnog organizovanja u oblasti kulture trebali da budu realizovani na nivou komune.

U dosadašnjoj organizaciji samoupravnih interesnih zajednica primarni oblik njihovog organizovanja su bile SIZ formirane na regionu ili

međupštinske samoupravne interesne zajednice, koje su obično, mada ne uvijek, u opštinama imale svoje osnovne zajednice. Osnovne zajednice koje nisu raspolagale materijalnim sredstvima, svoju ulogu su uglavnom iscrpljivale kao konsultativna tijela. Materijalna sredstva su kumulirana na nivou regiona ili više opština, a o njihovoj potrošnji radni ljudi i građani u komunama nisu odlučivali u skladu sa proklamovanim principima delegatskog odlučivanja. Zbog toga su organizovane snage socijalističke svijesti, naročito u predizbornoj aktivnosti, ukazale posebno na potrebu da osnovne zajednice postanu temeljni oblik samoupravnog interesnog organizovanja, stvarni nosilac djelatnosti u okviru samoupravne interesne zajednice, mjesto odlučivanja a ne samo konsultacije, dok bi SIZ vršila poslove od zajedničkog i šireg društvenog interesa koje joj dogovorom prenesu osnovne zajednice. Shodno tome, osnovna zajednica bi morala imati vlastite prihode, program i plan rada, finansijski plan, a u okviru samoupravne interesne zajednice bi udruživala sredstva putem samoupravnog sporazumijevanja, u ovisnosti od funkcija koje prenosi na SIZ, polazeći pri tom od načela uzajamnosti i solidarnosti. Ovakvim načinom samoupravnog interesnog organizovanja bi se stvorili preduslovi za neposrednost odlučivanja, veće jedinstvo interesa putem dogovaranja, kao i onemogućile tendencije da se bilo koji širi oblik samoupravnog interesnog organizovanja pretvori u čuđeni centar ekonomske moći. Pri tome je evidentno da jedinstvenog organizacionog modela za sve samoupravne interesne zajednice ne može biti. To znači da je bitna potreba da radni čovjek ovlada dohotkom koji izdvaja za zajedničke potrebe, dok će organizacione forme samoupravnog interesnog povezivanja biti uslovljene specifičnostima sredina i djelatnosti koje realizuju određene potrebe. To isto tako znači da bi apsurdnim izgledalo formiranje, recimo SIZ za nauku na nivou opštine u svim komunama koje su nerazvijene. Međutim, osnovno obrazovanje i vaspitanje, kultura, zdravstvo, socijalna zaštita i druge djelatnosti od najneposrednijeg interesa za sve radne ljude i građane, i od posebnog društvenog interesa, trebalo bi u samoupravnom interesnom organizovanju da budu tako konstituisane da stvarno budu u funkciji rada i života radnih ljudi i građana. To pretpostavlja realizaciju potreba iz naznačenih oblasti u osnovnoj organizaciji udruženog rada, mjesnoj zajednici, odnosno u okviru komune kao osnovne šire zajednice ljudi. Mislimo da su za to dostatne i potrebe i materijalne mogućnosti komuna, mada smo počesto skloni u ovom posljednjem isključivo vidjeti uzroke nerazvijenog kulturnog života u nekim sredinama, iako je evidentno da jačanje materijalne osnove

društva ne prati adekvatan napredak i u sferi kulture, uže shvaćeno.

U tom pogledu, u BiH se vrše intenzivne pripreme za transformaciju Republičke zajednice za kulturu u Savez samoupravnih interesnih zajednica kulture BiH. To nije samo formalna nego bitna promjena koja podrazumijeva osnivanje osnovnih zajednica kulture u svim komunama, njihovo izrastanje u osnovna mjesta slobodne razmjene rada i povezivanja u smislu koordinacije i utvrđivanja širih društvenih interesa na nivou grada, regije i Republike. Time će se stvoriti organizacioni preduслови da se sredstva ne otuđuju od onih koji ih izdvajaju za zajedničke potrebe. Vjerovati je da će se time stvoriti i uslovi za razrješavanje postojećih problema iz odnosa mjesne i samoupravne interesne zajednice, koji se, među prvima, ogledaju u pitanju kako da radni čovjek zadovolji svoje i zajedničke potrebe u mjesnoj zajednici (a one se u mjesnoj zajednici najvećim dijelom i zadovoljavaju), ako radi u jednoj, a stanuje u drugoj opštini, odnosno u jednoj opštini izdvaja sredstva za zajedničke potrebe i potom gubi uvid o njihovoj potrošnji, ili u toj potrošnji ne učestvuje.

To su samo neka od veoma značajnih pitanja iz oblasti delegatskog odlučivanja o kulturi, proistekla iz spoznaje već stečenih iskustava i njihovog kritičkog suprotstava teorijski dobro datoj suštini delegatskog sistema. Sam njihov karakter potvrđuje ocjenu da se samoupravne interesne zajednice sve više afirmišu kao osnovne ćelije dogovaranja, sporazumijevanja i usklađivanja potreba i interesa radnih ljudi i građana. Njihov dalji razvoj će neminovno donositi nova pitanja i probleme, koji će, opet, iziskivati dalja teorijska i praktična istraživanja. Međutim, i sadašnji stupanj samoupravne interesne organizovanosti iziskuje angažman u naučnoj fundiranosti organizovanja i djelovanja samoupravnih interesnih zajednica. Ali, i onako rijetke rasprave i napisi o tome i o putevima daljeg razvoja samoupravne interesne organizovanosti najčešće su teorijsko-normativne prirode. Otud se u pokušaju uosnovljenja praktično primjenljivog — u skladu sa suštinom našeg političkog sistema — puta ka razradi i realizaciji normativnog, nalazimo skoro u praznom prostoru. Naime, mada su data osnovna polazišta i suština onoga što se hoće samoupravnim interesnim organizovanjem u kulturi, nedostaju konkretno razradene projekcije daljeg razvoja i praktične primjene postojećih i novih odredbi o tome pitanju. Zbog toga se iz napisa u napis potavljaju isti ili modificirani uopšteni stavovi o SIZ, što stvara utisak okretanja u krug. Samoupravne interesne zajednice jesu istorijski novum u ostvarivanju vlasti radničke klase u političkom sistemu socijalističkog

samoupravljanja. Rezultatima njihovog rada stekli smo početna iskustva koja su potvrdila opravdanost njihovog postojanja, ali smo se i suočili sa nizom pitanja i problema koji iziskuju adekvatna rješenja. Otuda nije začuđujuće nesnalaznje u projiciranju njihovog daljeg razvoja, ali se ipak čini da bismo mogli smjelije krenuti u istraživanja, znatno dalje od normativnog regulisanja koje ne može predvidjeti sve ono što životne, praktične relacije svakim danom nameću. Isto tako, dok se naročito u posljednje vrijeme u forumima društveno-političkih organizacija, institucijama kulture, na stručnim i naučnim skupovima, raspravlja o kulturi u udruženom radu, intenzitetom rasprava i akcija u kulturi unutar osnovnih organizacija udruženog rada i mjesnih zajednica ne možemo biti zadovoljni, s obzirom na osnovne intencije socijalističkog samoupravnog društva, a i stvorene preduslove, da se tokovi kulture utkivaju u sve životne i radne sredine i postaju neodvojiva cjelina ljudskog rada i življenja.

Mada često ističemo značajne rezultate koji su postignuti u samoupravnom interesnom organizovanju i u onemogućavanju tendencija izrastanja samoupravnih interesnih zajednica u institucije centralizovane ekonomske moći, ipak smo ne tako rijetko u prilici da sve probleme koji postoje u jednoj društvenoj djelatnosti, pa tako i u kulturi, jednostrano pripišemo samoupravnim interesnim zajednicama te oblasti, kao da su one same po sebi izvan društveno-ekonomske situacije te djelatnosti i društva uopšte. Zbog toga u prilazu problemima koji se javljaju u samoupravnim interesnim zajednicama i oko njih moramo razvijati što adekvatniji marksistički kritički pristup, te na toj osnovi razlikovati probleme koji su rezultat nerazvijenosti socijalističkih samoupravnih odnosa i delegatskog sistema od problema druge prirode.

Neki su u formiranju samoupravnih interesnih zajednica kulture vidjeli jedini put u rješavanju kompleksa pitanja koja se postavljaju u vezi sa novim položajem kulture u udruženom radu. Po takvim mišljenjima sva vjekovna otuđenost kulture od onih koji daju sredstva za njen razvoj, može se u samoupravnim interesnim zajednicama kulture — kao jedinoj instituciji zaduženoj za „resor kulture“ u potpunosti prevazići. To je naročito evidentno u uvjerenju da SIZ kulture treba da finansiraju realizaciju svih zahtjeva u vezi sa akcijama u kulturi. Građansko shvatanje o kulturi kao o djelatnosti duha bez koje najširi slojevi radnika i stanovnika mogu opstojati (što je i u interesu samog vladajućeg sloja), našlo je svoga odraza i u dostignutom stepenu razvoja našeg političkog sistema. Kada se nosioci takvog shvatanja nađu u novoj društvenoj situaciji, u kojoj se kultura tretira kao neodvojivi dio udruženog rada, onda su oni

u mogućnosti tu novonastalu situaciju prihvatiti samo normativno i udovoljavati zakonskim propisima, ali ne i učiniti vlastiti napor u realizovanju novog položaja kulture. Prednosti novog položaja kulture u udruženom radu takvi često vide jedino u tome što u samoupravnoj interesnoj zajednici postoje „osigurana sredstva” koja samc vješto treba „zahvatiti”. Po tim shvatanjima interesna zajednica je dužna da pruži i kadrovsku, organizacionu i drugu pomoć, bez ulaganja i inicijativa izvan same zajednice.

Budući da su samoupravne interesne zajednice kulture osnovane prije četiri godine, pa samim tim i bez većih iskustava, najčešće sa vrlo skromnim stručnim službama ili bez njih, pa i sa skromnim materijalnim sredstvima, logično je da one ne mogu ispuniti brojne i opravdane zahtjeve i potrebe svoje sredine. Zbog toga se one nerijetko proglašavaju pasivnim, budžetskim i birokratskim ustanovama.

Samoupravne interesne zajednice kulture, makar imale i solidna materijalna sredstva i stručnu službu, ne mogu same snositi teret organizacije i provođenja akcija u kulturi u jednoj komuni. Ukoliko nema entuzijazma i adekvatnog angažmana u mjesnim zajednicama, osnovnim organizacijama udruženog rada, društveno-političkim organizacijama i svim drugim organizovanim snagama socijalističke svijesti koje djeluju u jednoj opštini — sama interesna zajednica ne može realizovati nov položaj kulture u udruženom radu. Čak i kada bi to, s aspekta finansija, stručnih kadrova i drugih, bilo moguće — ne bi odgovaralo tom novom položaju kulture utemeljenom u Ustavu, Zakonu o udruženom radu i drugim pravnim propisima, kao ni odlukama i stavovima organizovanih socijalističkih snaga. Na taj bi način samoupravne interesne zajednice iznevjerile namjenu zbog kojih su osnovane — jednom rječju, odveć bi se nametnule kao prosvjetiteljske institucije usko staleškog karaktera.

Nije ni bilo moguće u tako kratkom vremenu da samoupravne interesne zajednice kulture realizuju u praksi sve normativne postavke svoga osnivanja. Čitav njihov rad je uslovljen i temeljnošću ekonomsko-društvenog preobražaja našeg društva. Postignute rezultate u samoupravnom interesnom organizovanju u kulturi moramo vidjeti, prije svega, u činjenici da hiljade radnih ljudi i građana najneposrednije odlučuje o planovima i programima, materijalnim sredstvima i akcijama u kulturi. Informacije o radu samoupravnih interesnih zajednica, o osnovnim smjernicama kulturne politike, neuporedivo su pristupačnije svakom radnom čovjeku i građaninu. To već samo ukazuje na nov kvalitet socijalističkog samoupravnog preobražaja u kulturi i društvu uopšte.

Dostignutim stepenom razvoja samoupravnog interesnog organizovanja u kulturi, nova zakonska regulativa i usvojeni dokumenti Saveza komunista i drugih organizovanih snaga, stvorili su društvene preduslove za dalje i jače izgrađivanje samoupravnih interesnih zajednica kulture kao osnovnih mjesta slobodne razmjene rada između radnika u kulturi i radnika drugih dijelova udruženog rada, građana u mjesnim zajednicama. Danas, dakle, više nije pitanje može li se, nego kako i na koji najbolji način dosljedno ostvariti delegatsko odlučivanje u samoupravnim interesnim zajednicama, te kako putem njih realizovati kulturnu politiku. Pri tome naročitu opreznost iziskuje postojeća mogućnost da pod parolom toožnje dalje demokratizacije i samoupravljanja ne uhvati maha voluntarizam, puki tržišni odnosi, proizvoljnost, uski parcijalni interesi unutar samoupravnih interesnih zajednica i šire. U radu SIZ kulture mora se polaziti od dvije bitne postavke — da je kultura djelatnost od posebnog društvenog interesa, i — da je neophodno da radni ljudi ostvaruju kontrolu i odlučuju o sredstvima koja stvaraju i izdvajaju za zadovoljavanje zajedničkih potreba u kulturi.

Istaknimo ovdje naročito prvu naznačenu postavku. U razmatranjima o kulturi skoro je prevladajuće uvjerenje da je kultura djelatnost kojoj mogu svi valentno da određuju tokove, forme i sadržaje. Dok, recimo, nijednoj ličnosti koja nije hirurg ne pada na pamet da određuje tokove operacije, dotle je već zahvatilo maha uvjerenje, evidentno i u praktičnim ponašanjima, da smo svi podjednako sposobni za kreaciju u kulturi. Dok, isto tako, medicinski „laici” mogu učestvovati u raspravama o odnosu medicinskog osoblja prema pacijentima, kakoći usluge i drugim sličnim pitanjima, dotle se misli da svi možemo „stručno” određivati sadržaje kulturne aktivnosti u jednoj sredini.

U raspravama o kulturi, naime, nedostaje naglašenost o radnicima u kulturi, kao stručnim radnicima, i o kulturi kao djelatnosti koja iziskuje izuzetnu stručnost. Kultura je područje koje se često dodiruje sa svakidašnjicom, ali svakidašnjica nije. Što više bude postajala neodvojivim dijelom ljudskog bivstvovanja, ona će iziskivati sve veću i kvalitetniju stručnu i naučnu fundiranost.

Naznačene tendencije u svom praktičnom ispoljenju idu dotle da se pitanje stručnosti u kulturi zanemaruje, smatra manje važnim ili se čak svaki zahtjev za stručnošću službi u kulturi proglašava pukim prosvjetiteljstvom, elitizmom i slično. Istovremeno znamo da izvršni organi samoupravnih interesnih zajednica kulture imaju značajnu ulogu u kreiranju i izvršavanju politike SIZ. I skupština samoupravne interesne

zajednice, i izvršni organi, imaju veliki oslonac u efikasnoj stručnoj službi koja je u funkciji njihovog rada. Jasno je pri tome da valjana stručna služba mora biti sastavljena od stručnjaka iz različitih oblasti kulture. Kardelj je često isticao neophodnost postojanja efikasne stručne službe: „Inače, za funkcionisanje interesnih zajednica, naročito u pomenutih pet djelatnosti, (ovdje se misli na pet interesnih zajednica od posebnog društvenog interesa koje Ustav izričito pominje — obrazovanje, nauka, kultura, zdravstvo i socijalna zaštita — primjedba M. H.) od bitne je važnosti da imaju dobru stručnu službu. Očigledno je, naime, da će čitav niz poslova preći, i to ne samo apstraktno nego veoma konkretno, sa države na samoupravljanje. Da bi interesne zajednice mogle vršiti te poslove one moraju imati vrlo kvalifikovanu stručnu službu.“*)

Neophodnost stručnosti se pokazuje već na početku svakog planiranja i akcije u kulturi. Da bi se uopšte nešto moglo planirati u kulturi, treba najprije imati snimljenu situaciju kulture u svim konstituensima jedne komune (osnovne organizacije udruženog rada, mjesne zajednice, organizacije kulture i dr.). Valjan „snimak“ situacije kulture podrazumijeva stručno istraživanje, prvo u pogledu obrazovne, kvalifikacione, socijalne, starosne, spolne, migracione i drugih struktura svake mjesne zajednice i osnovne organizacije udruženog rada na području jedne samoupravne interesne zajednice, odnosno komune. Potom dolazi istraživanje o postojanju objekata kulture i o obimu i sadržini kulturnih manifestacija u svakoj sredini. Na osnovu tako sačinjene „karte situacije u kulturi“ svake mjesne zajednice i OOUR, nužno bi bilo napraviti projekciju kratkoročnih i dugoročnih potreba u kulturi svake konkretne sredine i najefikasnijih puteva za njihovo realizovanje, što je takođe višestran i stručan posao. Ako je, na primjer, u pitanju određena sredina (MZ, OOUR i dr.) koja ima u dobroj mjeri zadovoljene materijalno-fizičke pretpostavke za daleko bolji kulturni život nego što je on inače, ili tog života stvarno i nema (što u praksi nije tako rijedak slučaj), onda bi bio prvenstven zadatak stručnjaka da otkriju razloge takvoj situaciji i pronađu specifična polja interesovanja ljudi te sredine, te ih vješto razvijaju, istovremeno razvijajući nove potrebe i vaspitavajući ih za osjećaj istinske potrebe u kulturi.

O tim situacijama u kulturi u svim mikroorganizmima komune, sa naznačenim prioritetnim zadacima i akcijama i materijalnim mogućnostima za njihovu realizaciju, onda bi trebalo raspravljati u samoupravnoj interesnoj zajed-

*) E. Kardelj: Izlaganje na XX skupštini stalne konferencije gradova Jugoslavije u Herceg Novom. „Samoupravne interesne zajednice“. Savez zajednica za zapošljavanje BiH. Sarajevo, str. 26.

nici, ukoliko je ona formirana na nivou (komune, ili u osnovnoj zajednici. Tu bi se sučeljavanjem interesa i, vodeći računa o principima solidarnosti i uzajamnosti, utvrdili kratkoročni i dugoročni planovi akcija u kulturi, jasno naznačili prioritete, potrebna finansijska sredstva i njihovi izvori (prinosi, samodoprinosi građana i radnika u kulturi, posebna sredstva OOUR, sredstva društveno-političke zajednice, itd.), što bi bio stvarni dogovor između korisnika i davalaca usluga. U tome, naročito u utvrđivanju potreba i prioriteta, posebno značajnu ulogu bi imale organizacije Saveza komunista i drugih organizovanih snaga na području svake mjesne zajednice, u osnovnoj organizaciji udruženog rada i na nivou komune kao cjeline. Organizacije socijalističke snage imaju posebnu ulogu i u demokratskom usklađivanju samoupravnih interesa radnih ljudi i građana sa neposrednim i istorijskim interesima i ciljevima radničke klase.

Ovako zamišljen, mada idealni prototip istinskog samoupravnog interesnog organizovanja u kulturi na području jedne komune pretpostavlja bi postojanje istraživačkog tima za razvoj kulture u svim mjesnim zajednicama, OOUR i drugim konstituensima komune, što bi s obzirom na materijalne mogućnosti i velike potrebe za konkretnim akcijama u kulturi, u najvećem broju opština, odnosno njihovih mjesnih zajednica i OOUR, bilo veoma neracionalno, jer ne bi vodilo računa o skladu između postojećih materijalnih sredstava, dakle mogućnosti i realnih potreba u kulturi.

U sadašnjoj situaciji samoupravnog interesnog organizovanja (osobito s obzirom na slabu kadrovsku strukturu u SIZ kulture, mjesnim zajednicama i osnovnim organizacijama udruženog rada, bar što se tiče stručnih kadrova u kulturi), sa polaznom konstatacijom o potrebi da se kultura kao stručna oblast od posebnog društvenog interesa u najširim društvenim slojevima počne tako i praktično tretirati, kao i sa uvidom u nužnost da se politika u kulturi ne sprovodi u praksi kao razdvojena (politika sredstava i politika trošenja), bilo bi nužno osnivati istraživačke centre za razvoj kulture u većim gradovima i na nivou onih komuna koje za to imaju mogućnosti i potrebe. To znači da bi neke komune imale takve centre svaka na svom području, dok bi negdje njih više osnivale samo jedan centar. Bilo bi prirodno da se ti centri formiraju uz SIZ kulture, mada je moguće da budu formirani pri nekoj drugoj organizaciji i instituciji. Saradnost u društveno-ekonomskom razvoju pojedinih sredina, tako i razvoju u kulturi, onemogućava davanje unikatnog šablona, važećeg za sve. Sigurno da će različiti uslovi rezultirati različitim oblicima i intenzitetom akcija u kulturi. Ali, ono što bi bio

osnovni cilj osnivanja takvih centara jeste da bi oni pružali stručnu pomoć samoupravnim interesnim zajednicama kulture, mjesnim zajednicama, OOUR i institucijama kulture u njihovom demokratskom povezivanju, sačinjavanju planova i programa aktivnosti i njihovoj realizaciji — sve na bazi praktičnih i stručno-teorijskih analiza relevantnih za konkretno područje. Centar bi se, dakle, bavio istraživanjem kulturnih potreba, analiziranjem podataka o postojećim sadržajima u kulturi konkretne sredine, organizovanim vaspitavanjem za osjećaj istinske potrebe, te bio značajan činilac u realizaciji samoupravno dogovorenih akcija u SIZ. To bi bio put da se na temelju znanstvenih istraživanja, te kratkoročnih i dugoročnih planova, iznađu najoptimalnija rješenja i putevi kulturne politike saobrazni jednoj određenoj, konkretnoj društvenoj sredini koja ima svoje specifične istorijske, nacionalne, ekonomske i druge karakteristike. Centar bi, razumljivo, morao da ima stručnjake iz različitih oblasti kulture (sociolog, psiholog, statističar, muzički pedagog, animator kulture, folklorist, filozof i dr.).

Čak i sa aspekta aktuelnog zahtjeva za većom racionalnošću i ekonomičnošću, takav centar bi imao puno opravdanje, ponajprije zbog toga što bi njegovo osnivanje bilo racionalnije i efikasnije od mnoštva rasparčanih i brojno malih stručnih timova po osnovnim organizacijama udruženog rada i mjesnim zajednicama. Drugo, pomoć koju bi taj centar pružao delegatima u donošenju odluka imala bi dalekosežne dobre posljedice, čak i u sferi finansijskih sredstava, jer bi se stručnom pomoći izbjegla mnoga lutanja i nesnalaženja, koja takođe ne prolaze bez finansijskih reperkusija.

Mogući prigovori da se ovakvim načinom stručne pomoći u sistemu delegatskog odlučivanja povećava administrativni aparat, ili već dosta napadana institucija stručnih službi koje znaju pod parolom društvenih interesa vješto plasirati parcijalne interese, razumski se mogu obrnuti u afirmaciju kada se ima na umu činjenica da takvi centri ne bi odlučivali o programima, planovima rada i akcijama u kulturi, nego bi samo praveći analizu situacije u kulturi određenog područja, naučnim i stručnim argumentima davali svestrane aspekte odluka koje delegati sami treba da donesu. Isto tako, inicijative društveno-političkih organizacija za konkretne akcije u kulturi (na čemu je u smislu potrebe za tom aktivnošću u Savezu komunista insistirao i Jedanaesti kongres SKJ), traže prethodnu naučnu i stručnu analizu. Centri bi dakle imali društvenu poziciju sličnu stručnim timovima u OOUR materijalne proizvodnje koji prave stručne planove unapređenja proizvodnje ili nekih njenih vitalnih elemenata, a potom te planove mije-

njaju, dopunjuju i usvajaju radni ljudi u svojim samoupravnim organima.

Centri bi, osim toga imali i značajnu vaspitno-obrazovnu ulogu u širenju naučnih spoznaja iz oblasti kulture, prvo među delegacijama i delegatima, potom i u najširoj delegatskoj bazi, ukoliko se, naravno, proklamovani odnos delegacije i delegata sa izbornom bazom dosljedno u praksi realizuje.

Na kraju da konstatujemo da su organizaciono-konstitutivni preduslovi za efikasan rad samoupravnih interesnih zajednica dosljednim sprovođenjem izbornih regula u novim izborima značajno unaprijeđeni. Bolje materijalne mogućnosti društvene zajednice i spremnost radnih ljudi i građana (što se najbolje da vidjeti iz činjenice da se mnogi samodoprinosi u komunama raspisuju za izgradnju objekata kulture) da učestvuju u stvaranju vlastitog i zajedničkog boljeg kulturnog života, takođe su evidentni. Nalazimo se, dakle, u vremenu koje iziskuje dobro organizovan, planiran i osmišljen hod naprijed u napretku kulture i njenom potpunom integrisanju u udruženi rad. Upravo taj izraženi intenzitet razmatranja o kulturi i u kulturi, uz svu otvorenost i zainteresovanost društvene zajednice za njene dalje tokove, moramo dobro promišljati na počecima novog, obogaćenijeg delegatskog odlučivanja i, na spoznatim iskustvima proteklog perioda, dosljedno se angažovati protiv svakog oblika stihijnosti i spontanosti u odlukama o kulturi i planovima daljeg njenog razvoja.